

شناسایی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری در راستای توسعه منطقه‌ای با استفاده از مدل تاپسیس و ویکور، مطالعه موردی: استان کردستان

جمشید عینالی^۱، احمد رومیانی^{۲*} و آسیه اسماعیلی^۲

تاریخ دریافت: ۱۲ خرداد ۱۳۹۵

تاریخ پذیرش: ۲۱ خرداد ۱۳۹۶

چکیده

امروزه فعالیت گردشگری به‌عنوان یکی از پر درآمدترین فعالیت‌های جهانی دارای ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که می‌تواند نقش مهمی در جهت توانمندسازی توسعه منطقه محروم به دنبال داشته باشد. هدف از این مطالعه اولویت‌بندی مناطق گردشگری در سطح استان کردستان به منظور معرفی در جهت سرمایه‌گذاری است تا بتواند زمینه مناسبی برای تحرک بخشی به اقتصاد منطقه و برنامه‌ریزی بهتر برای توسعه مبتنی بر گردشگری در سطح استان باشد بنابراین به دنبال پاسخ‌گویی به این سوال که کدام منطقه از لحاظ جاذبه گردشگری دارای بهترین شرایط سرمایه‌گذاری در توسعه منطقه مورد مطالعه می‌باشد. نوع تحقیق کاربردی، روش مورد استفاده تحقیق توصیفی-تحلیلی و برای گردآوری اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه، مشاهده و مصاحبه) استفاده شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل وایکور و تاپسیس استفاده شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مناطق نمونه گردشگری مجموعه پارک تفریحی آبیدر، دریاچه زریوار، روستای اورمان-تخت هر کدام با ضریب ۰/۰۷۱، ۰/۱۰۳ و ۰/۱۰۳ و رتبه ۱، ۲ و ۳ و از سوی دیگر، مناطق نمونه گردشگری دریاچه زریوار، مجموعه پارک تفریحی آبیدر و روستای اورمان تخت هر کدام با ضریب ۰/۸۷۲، ۰/۸۵۱ و ۰/۷۷ و با رتبه ۱، ۲ و ۳ با استفاده از مدل تاپسیس به ترتیب دارای بالاترین سطوح برخورداری از معیارهای مورد نظر بوده‌اند.

کلمات کلیدی: سرمایه‌گذاری، توسعه اقتصادی، مدل تاپسیس و ویکور، استان کردستان

۱- استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه زنجان

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه فردوسی مشهد

*- نویسنده مسئول: (aromyani@gmail.com)

مقدمه

شکل گردشگری در بستر محیط جغرافیایی صورت می‌گیرد که متشکل از محیط طبیعی و فرهنگی - اجتماعی است. هریک از این دو محیط متشکل از عواملی هستند که به نوعی بر گردشگری تأثیرگذار است و از آن تأثیر می‌پذیرد (فنی و همکاران، ۱۳۹۳). لذا سبب شده است از آن به عنوان یکی از پارادایم‌های رشد و توسعه مقولات مختلف اقتصادی - اجتماعی در اکثر کشورها مورد توجه خاص قرار گیرد، به نحوی که در زمینه رشد اقتصادی، کاهش نرخ بیکاری، تولید درآمد ارزی و کاهش نابرابری‌های شغلی میان مناطق، به یکی از راهبردهای مهم در اغلب کشورهای جهان تبدیل شده است. در طی نیم قرن اخیر صنعت جهانگردی روند شتابان و پایداری را پشت سر گذاشته و با ارائه خدمات و فعالیت‌های گوناگون به عنوان یکی از بزرگ‌ترین بخش‌های اقتصادی جهان تبدیل شده است. توسعه این صنعت فرایند پیچیده‌ای است که عوامل توسعه بین‌المللی و ملی گروه‌های درگیر با سیاست دولت، برنامه‌ریزی و قانون‌گذاری را در بر می‌گیرد (تفلر و همکاران^۱، ۲۰۰۸). از این رو کشورهای مختلف در تلاش‌اند تا با مهیاسازی و ارزشمند نمودن جاذبه‌های گردشگری در مناطق دارای پتانسیل، فرصت رضایت‌مندی و بهره‌مندی از ابعاد مثبت این صنعت را فراهم سازند (روزنتراب و همکاران^۲، ۲۰۰۹). در حال حاضر این فعالیت مهم اقتصادی یکی از بخش‌های مهم بازرگانی جهان محسوب می‌شود و درآمد ناشی از آن رتبه سوم بعد از درآمد صنعت نفت و خودرو سازی را دارا می‌باشد (قادری، ۱۳۸۲؛ یوان و تو^۳، ۲۰۰۸). به عبارت دیگر، این صنعت به عنوان یکی از رشد یافته‌ترین صنایع قرن بیست و یکم است و کلیدی برای رشد اقتصادی، در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه محسوب می‌شود (پسالت توپولوس و همکاران^۴، ۲۰۱۱). توسعه این صنعت در کشورهای صنعتی، موجب تنوع درآمدها و کاهش ناهماهنگی در اقتصاد می‌گردد و در کشورهای در حال توسعه، فرصتی برای صادرات، تولید ارز و ایجاد اشتغال به شمار می‌آید (بوتچر و گرین^۵، ۱۹۹۹؛ هال^۶، ۱۹۹۴). در سال‌های اخیر، این صنعت به عنوان صنعتی نوپا تأثیرات زیادی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان داشته است. به طوری که، بیش از هر صنعت دیگری حرکت و سرمایه و انتقال پول و ارز را در مقیاس‌های محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی سبب شده است (تولایی، ۱۳۸۵). در جهان از آن به عنوان صادرات نامرئی نام برده شده است (رضوانی، ۱۳۷۶؛ برقی و قنبری، ۱۳۸۸). اقتصاددانان معتقدند که گردشگری یکی از امیدبخش‌ترین صنایع است که کشورهای غیر توسعه یافته و در حال توسعه می‌توانند از قابلیت‌های آن برای جانشینی دیگر صنایع و توسعه استفاده کنند. رشد روزافزون و شتاب زده گردشگری موجب شده، بسیاری از صاحب‌نظران، قرن بیست و یکم را قرن گردشگری بنامند. هم‌چنین سازمان گردشگری جهانی (WTO) پیش‌بینی می‌کند که گردشگری بین‌المللی با نرخ رشد ۴ درصد به کار خود ادامه دهد و اروپا تا سال ۲۰۲۰ همچنان پرجاذبه‌ترین مناطق گردشگری جهان خواهد ماند ولی سهم این قاره از ۶۰ درصد در سال ۱۹۹۵ به ۴۶ درصد تقلیل خواهد یافت. این در

1 - Tefler et al

2 - Rosentraub et al

3 - UNWTO

4 - Psaltopoulos et al

5 - Butcher and Green

6 - Hall

حالی است که روند مسافرت‌های دور اندکی بیشتر از مسافرت‌های داخلی خواهد بود و از ۱۸ درصد در سال ۱۹۹۵ به ۲۴ درصد در سال ۲۰۲۰ افزایش خواهد یافت (وتو^۱، ۲۰۱۱). همچنین طبق گزارش سازمان جهانی جهانگردی این صنعت ۱۰ درصد تولید ناخالص و ۱۰ درصد اشتغال جهان را به خود اختصاص داده است (یو ان وتو، ۲۰۰۸؛ مرینو و همکاران^۲، ۲۰۰۹، وتو، ۲۰۰۶)، بنابراین این صنعت از یک سو، می‌تواند مشاغل گسترده‌ای را ایجاد و یا مشاغل موجود را تقویت نماید (تارلو^۳، ۲۰۱۱). از سوی دیگر، می‌تواند طیف وسیعی از مزایا مانند توسعه زیربنایی، سرمایه‌گذاری و فرصت‌هایی را در اختیار مردم محلی قرار دهد (اوکچا و همکاران^۴، ۲۰۱۲). بنابراین اگر این صنعت به درستی در راهبردهای توسعه منطقه‌ای جای گیرد می‌تواند در زمینه توسعه منطقه‌ای در کشور نقش به‌سزایی در تنوع بخشی اقتصادی و کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای ایفا نماید و در ارتباط تنگاتنگ با سایر بخش‌های اقتصادی و با برنامه‌ریزی اصولی تحولی عظیم در اقتصاد مناطق مختلف کشور به همراه داشته باشد (طیبی و جباری، ۱۳۸۶).

اگر منطقه به عنوان محدوده جغرافیایی و اجتماعی-اقتصادی و به عنوان واحد سیاسی-اداری یا ترکیبی از آن‌ها با هویت مشخص تعریف شود (کلانتری، ۱۳۸۰). آرمان برنامه‌ریزی منطقه‌ای پیشبرد توسعه از «برای مردم» به سوی «با مردم» و در نهایت «توسط مردم» خواهد بود (صرافی، ۱۳۷۹). بنابراین اختلاف سطح میان روستاها، روستاها و شهرها، شهرها و شهرها، مناطق، درون مناطق، بین مناطق و کشورها جهت حصول به یک حداقل قابل قبول ملی و بین‌المللی از نظر اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و ضرورت سرمایه‌گذاری‌های ملی و منطقه‌ای و نگهداشت جمعیت در پهنه سرزمین و استفاده از تکنولوژی مناسب و نیل به توسعه پایدار، خود به خود ضرورت برنامه‌ریزی منطقه‌ای را بیش از پیش اجتناب‌ناپذیر نموده است. در همین رابطه می‌توان گفت منطقه بخشی از یک کشور است که وحدت آن ناشی از داده‌های آب و هوایی، گیاهی، ناهمواری‌ها، اقتصادی، سیاسی، اداری و فرهنگی باشد. گروهی از نظریه‌پردازان، برنامه‌ریزی منطقه‌ای را کوششی در جهت بخشیدن کیفیتی زیبا به نیازهای اولیه تکنولوژیکی و محیطی بشر تلقی می‌نمایند و گروهی دیگر برنامه‌ریزی منطقه‌ای را در راستای طراحی پروژه‌های مربوط به اسکان جمعیت ذکر می‌نمایند (زیاری، ۱۳۸۵). در همین رابطه انستد از جغرافیدانان معروف برای تعیین منطقه‌ای ابتداء، مراکز را با هدف تعیین مناطق نفوذ آن تعیین کرد، سپس با بررسی ویژگی‌های مناطق پیرامون در مرکز، همه مکان‌هایی را که مشخصات همگن و مشابه با ویژگی‌های مرکز داشتند حوزه نفوذ مرکز مورد بررسی به شمار می‌آورد (زیاری، ۱۳۸۵). بنابراین برنامه‌ریزی منطقه‌ای و در نتیجه برنامه‌ریزی آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی فضایی به مثابه ابزاری برای اصلاح و آرایش فضای اقتصاد ملی و منطقه‌ای به کار بسته می‌شوند و به دنبال رساندن جامعه به توسعه پایدار است.

توسعه اقتصادی در هر کشوری نیازمند سرمایه‌گذاری در بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف اقتصادی آن کشور است و بدون سرمایه‌گذاری در طرح‌های زیربنایی و رونمایی، نمی‌توان انتظار گسترش اشتغال، تولید و رفاه اقتصادی را داشت و برای تحقق این مهم، بسیاری از کشورهای جهان، تمایل شدیدی به جذب سرمایه‌ها پیدا کرده‌اند (کرمی

1 - WTO

2 - Moreno at al

3 - Tarlow

4 - Okech et al

دهکردی و همکاران، ۱۳۹۵). سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های گردشگری و استفاده از توان‌های بالقوه منطقه‌ای به منظور جذب گردشگر، یکی از راه‌های مناسب، بدین منظور است (ابراهیم زاده و همکاران، ۱۳۸۸) که از یک طرف دارای ویژگی‌های بارز و منحصر به فرد خود، بخش مهمی از فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه را به خود اختصاص داده است (یوان وتو، ۲۰۰۸) و از طرف دیگر، به عنوان یکی از نیروهای اقتصادی-اجتماعی بسیار مهم به حساب می‌آید که دارای اهمیت بین‌المللی ژئوپلیتیکی بسیار است و فضاهای فرهنگی، اجتماعی و جغرافیایی را می‌سازد و در بسیاری از کشورها به عنوان نیروی برای خوشبختی به حساب می‌آید. هزاران بازدیدکننده‌ای که برای گردش می‌آیند، نه تنها پول همراه خود می‌آورند، بلکه زندگی محلی را به وضع بهتر یا بدتری تغییر می‌دهند (روسانا^۱، ۲۰۰۷). بنابراین این صنعت در پایان قرن بیست و یکم میلادی در ردیف نخست صنایع کسب کننده درآمد صادراتی معرفی شده است که رقم صادرات آن به حدود ۸۸۰ میلیارد دلار بالغ می‌شود (وتو، ۲۰۱۱). بررسی‌ها نشان داده است که ارزش‌های به دست آمده از فعالیت‌های گردشگری، در تنظیم تراز پرداخت‌های بسیاری از کشورها، به ویژه کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته که معمولاً وابسته به اقتصاد تک محصول-اند، مؤثر واقع شده است (کاظمی، ۱۳۸۶) و در چهارچوب طرح‌های آمایشی اعم از ملی، منطقه‌ای و محلی به عنوان یکی از ابزارها و مؤلفه‌های مهم توسعه و محرومیت زدائی به شمار می‌رود (سازمان برنامه بودجه، ۱۳۷۱) که توانسته نقش عمده‌ای در توانمندسازی مردم محلی و تنوع بخشی به رشد اقتصادی و ایجاد فرصت‌های اشتغال برای مردم روستاها در ارتباط با سایر بخش‌های اقتصادی ایفا کند (شریف زاده، ۱۳۸۷)، بنابراین توجه به گردشگری پایدار، ریشه در مفاهیم توسعه پایدار دارد (پیگرام و واحب^۲، ۲۰۰۴). به طوری که از یک طرف منجر به ایجاد اشتغال، ارزآوری، تعادل منطقه‌ای، کمک به صلح جهانی، کمک به سرمایه‌گذاری محیط، کمک به بهسازی زیستگاه‌های حیات وحش، توسعه مناطق دارای جاذبه‌های گردشگری و جلوگیری از برون کوچی می‌شود (طیبی، ۱۳۸۶؛ صدر موسوی و همکاران، ۱۳۸۳). و از طرف دیگر، پول و جمعیت را از مراکز تمرکز و ثقل صنعتی به سوی نواحی پیرامونی، روستاها و جاذبه‌های طبیعی می‌کشاند (دیباپی، ۱۳۷۱). علاوه بر این، منافع صنعت گردشگری در توسعه منطقه‌ای صرفاً در بهره اقتصادی خلاصه نمی‌شود بلکه از زوایای مختلفی هم‌چون شناساندن فرهنگ داخلی به دیگر کشورها نیز می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. ویژگی‌های ساختار گردشگری هر مکان به نوبه خود از یک طرف متأثر از اهمیت، اعتبار، ماهیت، تنوع نقش و کارکرد مذهبی، فرهنگی، تفریحی، تجاری و به طور کلی جاذبه‌های مکانی آن است، و از طرف دیگر برگرفته و تأثیر پذیرفته از ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی-اعتقادی و اقتصادی ساکنان محلی و گردشگران است (ابراهیم زاده، ۱۳۸۸). بنابراین در چند سال اخیر مطالعات متعددی در زمینه گردشگری در مناطق مختلف کشور صورت گرفته که به تعدادی از آن‌ها اشاره شده است. افتخاری و همکاران (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان "نقش مناطق نمونه گردشگری در توسعه مناطق عشایری (مطالعه موردی: منطقه نمونه گردشگری الوند همدان)" با استفاده از روش‌های توصیفی-پیمایشی و براساس اسناد و مدارک کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی در منطقه مورد مطالعه پرداخته‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که مجتمع تفریحی توریستی گنج‌نامه با وجود آثار مثبت، در بیشتر زمینه‌ها

1 - Rossana

2 - Pigram and wahab

دارای تأثیرات منفی در مناطق می‌باشد. قالیباف و شعبانی فرد (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان "ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری براساس مدل‌های تصمیم‌گیری چندمتغیره در شهر سنندج" به این نتیجه رسیدند که جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی شهر سنندج نسبت به جاذبه‌های دیگر دارای اولویت بیشتری برای توسعه و برنامه‌ریزی است و مدل استفاده شده با سازگاری ۰/۰۸ درصد نشان دهنده صحت محاسبات و نتایج حاصل از اولویت بندی است. نوری و همکاران (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای با عنوان "اولویت‌بندی قطب‌های گردشگری استان کرمانشاه براساس پتانسیل مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس" با استفاده از روش‌های توصیفی-تحلیلی به این نتیجه رسیدند که مناطق نمونه گردشگری تحت پوشش قطب کرمانشاه با میزان $SL = 94448$ نسبت به دیگر مناطق در سطح بسیار خوب، مناطق نمونه قطب اورامان با امتیاز ۰/۴۲۹۸۱ در رتبه دوم و در سطح متوسط و سایر مناطق در سطوح بعدی قرار دارند. کاظمی و همکاران (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای با عنوان "تدوین و اولویت بندی استراتژی‌های مناسب توسعه گردشگری پایدار (مطالعه موردی: استان لرستان)" با استفاده از روش‌های توصیفی-تحلیلی و میدانی به این نتیجه رسیدند "ایجاد اشتغال" و "افزایش قیمت املاک" به ترتیب مهم‌ترین نیروها در بین نیروهای ترغیب کننده و بازدارنده بودند. در میان استراتژی‌های ارائه شده؛ با ضریب ۰/۰۸۲۳ با تأکید بر بهره‌گیری بهینه و هدفمند از افزایش انگیزه مسافرت در بین مردم در جهت بهره‌برداری از جاذبه‌ها و فرآورده‌های توریستی به منظور ایجاد اشتغال و درآمد برای مردم استان به عنوان بهترین استراتژی پیشنهاد می‌گردد. زنگی آبادی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل فضایی شاخص‌های توسعه گردشگری با استفاده از مدل تاپسیس، مطالعه موردی: شهرستان‌های استان اصفهان" به این نتیجه رسیدند که در بین شهرستان‌های استان، شهرستان اصفهان با ضریب اولویت ۰/۸۷، در سطح فرا برخوردار و شهرستان‌های خمینی‌شهر، خوانسار، دهاقان، تیران و کرون، فلاورجان، گلیپگان، چادگان و نطنز با ضریب اولویت ۰/۱ تا ۰/۰۰۰۷ در سطح فرو برخوردار یا محروم قرار گرفته‌اند.

حیدری و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای با عنوان "بررسی و تحلیل الگوی رفتاری گردشگران در دسترسی به جاذبه‌های شهری با استفاده از GIS مطالعه موردی: شهر شیراز" با استفاده از روش‌های، میدانی و توصیفی-تحلیلی بوده و داده‌های اولیه به صورت پیمایشی از طریق پرسشنامه تهیه و به پایگاه داده در GIS تبدیل گردیده‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد الگوی رفتاری گردشگران در شهر شیراز بهینه است به گونه‌ای که میانگین طول مسیر انحرافی که گردشگران در سطح شهر شیراز طی می‌نمایند، ۱۳ کیلومتر است. در این پژوهش با استفاده از اصول و ضوابط شهرسازی و گردشگری، بهینه‌ترین مسیرها و سطوح گردشگری در شهر شیراز پیشنهاد شده است.

شمس و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهش خود تحت عنوان "تحلیل و ارزیابی کاربرد روش تحلیل سلسله مراتبی فازی در اولویت بندی سناریوهای توسعه گردشگری روستایی، مطالعه موردی: استان مازندران" با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی به این نتیجه رسیدند که مطلوب و محتمل بودن سه سناریو؛ توسعه گردشگری سلامت، گردشگری روستاهای بکر و گردشگری خوراک اشاره دارد و بنابراین می‌توان نتیجه گرفت سرمایه‌گذاری در حوزه تحقق این سه سناریو می‌تواند راهکار خوبی برای توسعه گردشگری روستایی در استان مازندران باشد.

عینالی و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهش خود تحت عنوان تحلیل اثرگذاری جاذبه‌های گردشگری استان لرستان و اولویت‌بندی آن‌ها در راستای سرمایه‌گذاری و توسعه منطقه‌ای با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی به این نتایج رسیدند که نشان دهنده تفاوت زیاد در سطح برخورداری مناطق نمونه پیشنهادی است، به طوری که مناطق نمونه مورزرین و قلعه فلک‌الافلاک به ترتیب با ضریب $0/69$ برخوردارترین و مناطق نمونه مخمل کوه و کمالوند به ترتیب با ضریب $0/03$ و $0/04$ به عنوان کم برخوردارترین گزینه‌ها در بین مناطق نمونه گردشگری استان لرستان بوده‌اند.

قلیچ خانی و احمدی (۱۳۹۵)، در مقاله خود تحت عنوان "اولویت‌بندی و سطح‌بندی استراحتگاه‌های گردشگری بین‌راهی" با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی به این نتیجه رسیدند که بسط طرح توسعه سطوح استراحتگاه و بررسی موضوع با عنوان هدف قرار گرفتن استان گلستان به عنوان استان مقصد گردشگری از مهم‌ترین پیشنهادها نگارندگان در راستای ادامه تحقیق حاضر و تکامل منظور تحقیق می‌باشد.

استان کردستان به عنوان یکی از مناطق مستعد جهت توسعه گردشگری کشور به شمار می‌رود و سالانه پذیرای بخش زیادی از گردشگران داخلی می‌باشد. این استان علاوه بر جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی و مذهبی می‌تواند از اقلیم معتدل و امکانات تقریباً مناسب به عنوان عوامل مؤثر در جذب گردشگران باشد. هدف از این مقاله اولویت-بندی جاذبه‌های گردشگری در راستای سرمایه‌گذاری بهینه و اقتصادی جهت توسعه منطقه‌ای و پاسخ‌گویی به سوالات زیر می‌باشد: کدام مناطق به لحاظ جاذبه‌های گردشگری دارای شرایط بهتری برای سرمایه‌گذاری است؟ کدام یک از مناطق هدف گردشگری استان کردستان از پتانسیل بالاتری به منظور توسعه زیرساخت‌های گردشگری برخوردار می‌باشد؟

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و مبتنی بر روش توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز، از روش‌های میدانی با تأکید بر مشاهده و بازدید از منطقه و جاذبه‌های گردشگری و تکمیل پرسشنامه در مورد بهره‌مندی آن‌ها از خدمات و زیرساخت‌ها^۱ استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل تشابه به راه‌حل ایده‌آل^۲ بهره گرفته شده است (در مدل تاپسیس، ماتریس $n * m$ که دارای m گزینه و n معیار یا شاخص می‌باشد. در این الگوریتم، فرض بر این است که مطلوبیت هر شاخص به طور یکنواخت افزایشی یا کاهششی است. بدان صورت که بهترین ارزش موجود از یک شاخص نشان دهنده ایده‌آل مثبت بوده و بدترین ارزش موجود از آن مشخص کننده ایده‌آل منفی خواهد بود. همچنین شاخص‌ها مستقل از هم هستند. در ضمن فاصله یک گزینه از ایده‌آل مثبت یا منفی ممکن است به صورت اقلیدسی از توان دوم و یا به صورت مجموع قدر مطلق از فواصل خطی (معروف به فواصل

۱- در تدوین مورد استفاده در این تحقیق از طرح پژوهشی «مناطق نمونه و جاذبه‌های گردشگری استان کردستان»، سازمان گردشگری، میراث فرهنگی و صنایع دستی استان کردستان (به عنوان کارفرما) استفاده شده است.

بلوکی) محاسبه گردد، که این امر بستگی به تبادل و جایگزینی در بین شاخص‌ها دارد. در این بین، گزینه بهینه، گزینه‌ای خواهد بود که کم‌ترین فاصله از راه حل ایده‌آل و در عین حال دورترین فاصله از راه حل ایده‌آل منفی داشته باشد (طاهرخانی، ۱۳۸۹).

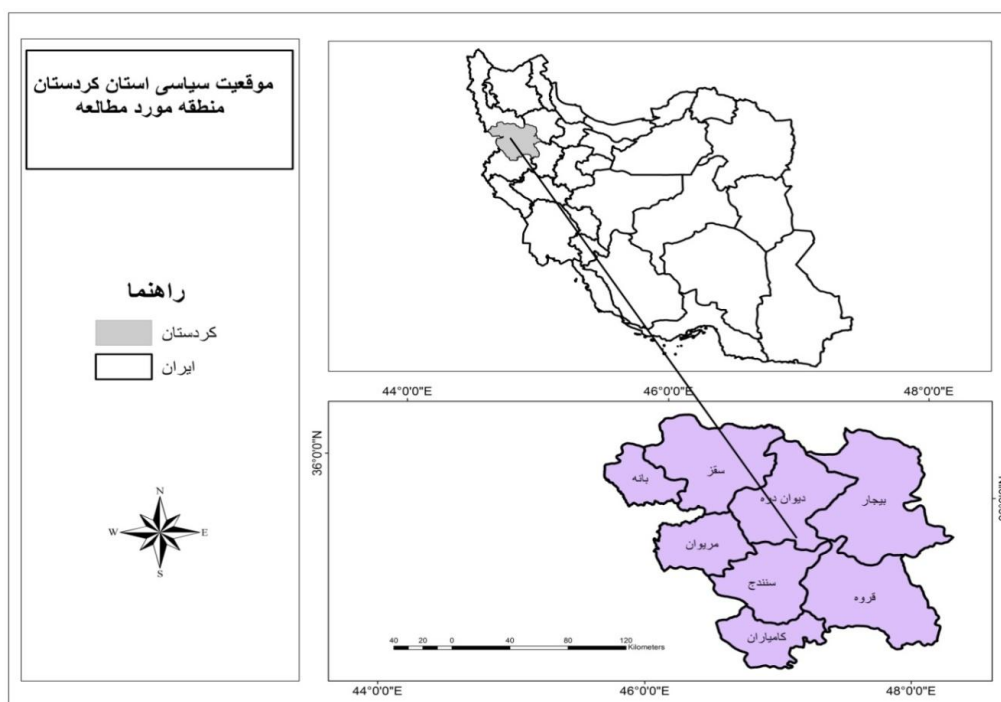
مدل‌های بهینه‌سازی از دوران نهضت صنعتی در جهان و به‌خصوص از زمان جنگ جهانی دوم همواره مورد توجه برنامه‌ریزان بوده است. تأکید اصلی مدل‌های کلاسیک بهینه‌ساز بر وجود یک معیار سنجش (یا یک تابع هدف) بوده است. در دهه‌های اخیر محققین توسعه و برنامه‌ریزی به مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاره برای تصمیم‌گیری روی آوردند (طاهرخانی، ۱۳۸۹). ادبیات گسترده‌ای درباره مسائل انتخاب پروژه و اولویت‌بندی آنها وجود دارد که در برگیرنده رویکردهای متعددی در این زمینه است و جنبه‌های گوناگون مسئله یا مشکل را در نظر می‌گیرد. تصمیم‌گیری چندمعیاره به طور گسترده در رتبه‌بندی یا انتخاب یک یا چند گزینه از بین مجموعه‌ای از گزینه‌های موجود با رعایت معیارهای متعدد که معمولاً با هم مغایر هستند، به کار می‌رود (هاوانگ و همکاران، ۱۹۸۱). در این راستا تکنیک تاپسیس و ویکور به عنوان یک روش تصمیم‌گیری چند شاخصه، روشی ساده ولی کارآمد در اولویت‌بندی محسوب می‌گردد که در سال ۱۹۹۳ توسط چن و هوانگ با ارجاع به کار هوانگ و یون (۱۹۸۱) مطرح شده است. دنگ و همکاران در بیان قابلیت‌های تاپسیس به عنوان یک رویکرد چند معیاره، موارد زیر را در نظر گرفته است:

- داشتن مفهوم منطقی و قابل درک
 - ساده بودن محاسبات
 - توانایی بالا در نشان دادن مراحل انجام کار برای اجرای بهتر کارکردهای مجموعه برای هر یک از معیارهای ارزیابی در یک شکل و رابطه ساده ریاضی
 - وارد کردن وزن‌های انتخابی به صورت مقایسه‌ای برای هر یک از پدیده‌ها یا اهداف در فرآیند مقایسه
- در مدل تاپسیس، ترجیح موضوعی معمولاً به وسیله تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر تجربیات شخصی، ترجیحات سازمانی کارفرما، دانش و درک مسئله از طریق تکنیک‌های استنباط ترجیحی مانند فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) تعیین می‌شود که تحت عنوان وزن‌دهی از آن یاد می‌شود که در مطالعه اساس وزن‌دهی متغیرها بر ترجیحات سازمانی کارفرما استوار است.

منطقه مورد مطالعه

استان کردستان در موقعیت جغرافیایی بین ۴۵ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱۶ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۴ درجه و ۴۴ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۰ دقیقه عرض جغرافیایی و با ۲۸۲۳۵ کیلومتر مربع وسعت، حدود ۱/۷٪ از مساحت در مجاورت مرز کشور عراق قرار گرفته است و مرزهای شمالی، شمال شرقی، و شرقی و جنوب آن در داخل کشور را استان‌های آذربایجان غربی، زنجان، همدان و کرمانشاه تشکیل می‌دهند، براساس آمارگیری و آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۰، استان کردستان دارای ۹ شهرستان، ۲۳ شهر، ۲۷ بخش و ۸۳ دهستان است. شهر سنندج

مرکز استان است و شهرستان‌های آن شامل سقز، بانه، بیجار، قروه، مریوان، سنندج، کامیاران، دیواندره و سروآباد می باشد. (نقشه شماره ۱). این استان به طور کلی تحت تأثیر دو جریان عمده گرم و سرد قرار دارد و اقلیم‌های گوناگون را به وجود می‌آورد. بیشترین میزان بارش جوی در ناحیه غربی حدود ۸۰۰ میلی‌متر در سال و کم‌ترین میزان بارندگی آن در ناحیه شرقی حدود ۴۰۰ میلی‌متر در سال است و به سبب برخورداری از شرایط مناسب آب و هوایی و قرار گرفتن در مسیر راه‌های ارتباطی یکی از کانون‌های زیست بشر، در دوران پیش از تاریخ بوده است. همچنین از لحاظ قدمت و سابقه تاریخی، دارای جاذبه تاریخی، مذهبی و طبیعی زیادی بوده است که هر ساله گردشگران زیادی را به خود جلب می‌کند.

شکل ۲- نقشه موقعیت سیاسی استان کردستان

نتایج

با توجه به این که تحقیق، مقابله بین فکر و اندیشه اولیه با واقعیت‌ها و حقایق موجود است، بنابراین در این تحقیق جهت پاسخ‌گویی به سؤالات و سنجش درستی تحقق اولیه تحقیق و واقعیت‌ها، اطلاعات و داده‌ها از منطقه مورد مطالعه به شرح جدول ۱ جمع‌آوری گردیده و شاخص‌های ماتریس ارائه گردید. یافته‌های این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و میدانی (پرسشنامه) انجام شد. به این ترتیب که ابتدا اطلاعات و آمار مورد نیاز در ارتباط با زیرساخت‌های مربوط به گردشگری در سطح استان مورد مطالعه و جمع‌آوری گردید. سپس از طریق مدل تاپسیس و وایکور به رتبه‌بندی جاذبه‌های گردشگری استان و تعیین ضریب اهمیت هر یک از شاخص‌ها پرداخته شد.

جدول ۲- ماتریس اولیه و شانس‌های مورد استفاده

فلسفه از نزدیکترین شهر	فاصله از مرکز استان	تنوع جاذبه‌ها	مادهای گردشگری	بازارهای اصلی هدف	مهمترین جاذبه گردشگری نزدیک منطقه	مهمترین ورزشی - تفریحی در منطقه	تجهیزات خدماتی تفریحی در شهر	تسهيلات خدماتی در نزدیکترین شهر	تسهيلات آسانی - پذیرایی در خود منطقه	تسهيلات آسانی - پذیرایی در نزدیکترین شهر	تأسیسات آسانی - پذیرایی در نزدیکترین شهر	زیرساخت‌های اولیه منطقه	تنوع و کیفیت منابع آب	تنوع پوشش گیاهی منطقه	وضعیت توپوگرافی منطقه	مربوبیت اقلیمی منطقه	کیفیت راه دسترسی	وضعیت دسترسی	مناطق منبوه گردشگری
۵	۵	۱	۲	۳	۵	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۴	۱	۳	۳	۵	۵	قلعه باستانی زویه
۳	۳	۲	۲	۱	۳	۰	۲	۲	۰	۲	۰	۲	۲	۴	۳	۲	۲	۲	بازار قدیمی سقز
۵	۵	۴	۳	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۵	۵	۵	۵	دریاچه زریوار
۵	۵	۱	۲	۳	۵	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۵	۱	۳	۳	۵	۵	دریاچه سد
۳	۳	۵	۴	۵	۱	۱	۳	۲	۲	۳	۰	۱	۱	۴	۴	۳	۴	۳	قشلاق
۴	۱	۳	۴	۴	۳	۱	۴	۲	۲	۴	۴	۳	۳	۴	۴	۲	۲	۲	سجده چای
۴	۵	۱	۴	۳	۵	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۴	۳	۳	۵	۵	۵	سنج
۴	۵	۱	۴	۳	۵	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۴	۳	۳	۵	۵	۵	پاتنگان
۳	۳	۵	۳	۲	۳	۰	۳	۲	۰	۲	۲	۲	۲	۵	۵	۱	۳	۳	موزه سنج
۵	۵	۲	۴	۲	۵	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۳	۳	۵	۳	۵	۵	۵	بازار مرزی
۵	۵	۲	۴	۲	۵	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۳	۳	۵	۳	۵	۵	۵	بازار سرپوشیده
۲	۲	۴	۵	۵	۲	۲	۴	۵	۱	۴	۴	۵	۵	۵	۴	۲	۲	۲	بازار
۲	۲	۴	۲	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	بازار سد شهید
۲	۲	۴	۲	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	کافه
۲	۲	۴	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	فران تگل
۳	۱	۴	۴	۲	۲	۱	۲	۲	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	روستای ارومیان - تخت
۲	۱	۴	۳	۴	۱	۱	۴	۲	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	عبادت خسروآباد
۵	۵	۲	۵	۳	۵	۳	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۴	۳	۳	۵	۵	۵	ارومان
۳	۱	۳	۴	۴	۲	۰	۳	۲	۱	۳	۳	۱	۲	۴	۳	۴	۳	۴	منطقه سارال
۳	۱	۲	۴	۴	۲	۲	۲	۲	۰	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	منطقه حفاظت
۵	۵	۱	۴	۲	۵	۲	۴	۵	۵	۵	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	شده پیچاز
۵	۵	۱	۴	۲	۵	۲	۴	۵	۵	۵	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	قلعه باستانی
۵	۲	۵	۵	۴	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	قیچان
۵	۲	۵	۵	۴	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	غار باستانی
۵	۵	۳	۵	۵	۵	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	کرتو
۵	۵	۳	۵	۵	۵	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	مجموعه پارک
۵	۴	۵	۴	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	تفریحی آبیزار
۵	۴	۵	۴	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	منطقه چهل چشمه

منبع : سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی استان ۱۳۹۳

شاخص‌های مورد نظر عبارتند از: وضعیت دسترسی، کیفیت راه، موقعیت اقلیمی منطقه، وضعیت توپوگرافی، تنوع پوشش گیاهی، تنوع و کیفیت منابع آب، زیربنای اولیه منطقه، تأسیسات اقامتی-پذیرایی، تسهیلات خدماتی، تجهیزات ورزشی-تفریحی، تنوع جاذبه‌های گردشگری، گستردگی بازارها (محلی تا بین‌المللی)، ماه‌های گردشگری، فاصله از مرکز استان و شهرستان.

برای تعیین وزن شاخص‌ها ابتدا با طرح پرسشنامه، از نظرات کارشناسان استفاده گردیده است. به طوری که نظرات کارشناسان جمع شده و از آن‌ها میانگین گرفته شده است و از آن به عنوان وزن مرجع استفاده شده و در مرحله بعد از تکنیک AHP استفاده شده است. به عبارت دیگر، در تعیین وزن هر یک از شاخص‌ها از ترجیحات و وزن‌های ارائه شده از طرف سازمان گردشگری، میراث فرهنگی و صنایع دستی استان کردستان به عنوان کارفرمای طرح پژوهشی «مناطق نمونه و جاذبه‌های گردشگری استان کردستان» استفاده شده است. البته لازم به ذکر است که در مورد وزن‌ها با کارشناسان گردشگری مجتمع‌های گردشگری استان کردستان نیز تبادل نظر شده که در جدول زیر به آن اشاره شده است.

با توجه به ضریب وزن‌ها، متغیرها در ماتریس‌ها ضریب شده و ماتریس داده‌های استاندارد، پس از وزن‌دهی مشخص شده است و برای وزن‌دهی از روش تحلیل سلسله مراتبی با استفاده از مرحله ۲ آن که تعیین اهمیت هر معیار بر اساس مقیاس ۹ کمیته ساعتی می‌باشد بهره گرفته شده است.

جدول ۵: اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری منطقه مورد مطالعه با استفاده از تکنیک تاپسیس انجام گرفته است که برای تعیین رتبه‌بندی آن بر مبنای روش ال پی متریک توسعه یافته است. همچنین این مدل نشان می‌دهد که مناطق نمونه گردشگری دریاچه زریوار، مجموعه پارک تفریحی آیدار و روستای ارومان تخت هر کدام با ضریب $0/872$ ، $0/851$ و $0/770$ هر کدام به ترتیب رتبه که به دلیل دسترسی به خدمات و زیرساخت‌های بهتر و با داشتن جاذبه‌های تاریخی و طبیعی رتبه‌های ۱، ۲ و ۳ را به خود اختصاص داده‌اند ولی مناطق نمونه گردشگری بازار قدیمی سقز، بازار مرزی باشماق و منطقه حفاظت شده بیجار با میزان $0/234$ ، $0/348$ و $0/372$ کم‌ترین رتبه‌ها را در منطقه نمونه گردشگری در منطقه مورد مطالعه به خود اختصاص داده‌اند.

تحلیل فضایی گزینه‌های مناطق نمونه گردشگری استان کردستان با در نظر گرفتن معیارهای مورد نظر به منظور تعیین ضریب جایگاه هر یک از ۲۰ منطقه نمونه گردشگری استان کردستان که با استفاده از تکنیک واپکور محاسبه شده است نشان می‌دهد که تفاوت معناداری میان گزینه‌های پیشنهادی وجود دارد. به طوری که مناطق نمونه گردشگری مجموعه پارک آیدار در شهرستان سنندج، دریاچه زریوار در شهرستان مریوان توجه به منحصر به فرد بودن جاذبه‌ها و معروفیت بین‌المللی آن‌ها و استقرار واحدهای خدماتی، پذیرایی-اقامتی، ارائه خدمات زیرساختی و غیره منطقه روستای اورمان تخت به دلیل برخورداری از امکانات شهر و جاذبه تاریخی دیدنی به ترتیب با ضریب برخورداری $0/007$ ، $0/071$ ، $0/103$ دارای بالاترین سطح برخورداری از معیارهای مورد نظر بوده‌اند. از طرفی دیگر مناطق نمونه گردشگری پیشنهادی قرآن‌نگل و بازار قدیمی سقز پایین‌ترین رتبه به ترتیب با سطح برخورداری از معیارهای تأثیرگذار به ترتیب $0/893$ و $0/877$ کم برخورداری‌ترین گزینه‌ها در بین مناطق نمونه گردشگری استان لرستان بوده‌اند.

جدول ۴- ماکسیمم و مینیمم شاخص‌های مورد استفاده در تحقیق

فاصله از نزدیکترین شهر	فاصله از مرکز استان	توجه جاذبه ها	ماههای گردشگری	بازارهای اصلی هدف	مهم‌ترین جاذبه گردشگری منطقه	تجهیزات ورزشی - تفریحی در منطقه	تسهیلات خدماتی در نزدیکترین شهر	تسهیلات اقامتی - پذیرایی در خود منطقه	تسهیلات اقامتی - پذیرایی در نزدیکترین شهر	زیربنای اولیه منطقه	منابع تامین آب	تنوع پوشش گیاهی منطقه	وضعیت توپوگرافی منطقه	موقعیت اقلیمی منطقه	کیفیت راه دسترسی	وضعیت دسترسی ها	شاخص ها
-/۰.۶۹	-/۰.۱۶۸	-/۰.۱۵۵	-/۰.۱۷۵	-/۰.۲۲	-/۰.۱۵۳	-/۰.۱۳۳	-/۰.۱۵۳	-/۰.۲۶۶	-/۰.۱۳۳	-/۰.۳۳۹	-/۰.۱۳۳	-/۰.۰۶	-/۰.۱۱۳	-/۰.۱۵۳	-/۰.۲۰۸	-/۰.۲۶۴	Vmax (A+)
-/۰.۶۷	-/۰.۳۳	-/۰.۳۹	-/۰.۰۷	-/۰.۳۳	.	.	-/۰.۶۱	.	-/۰.۳۳	.	-/۰.۲۸	-/۰.۱۷	-/۰.۳۳	-/۰.۰۶۱	-/۰.۰۴۱	-/۰.۱۵۸	Vmin (A-)

مأخذ: یافته‌های تحقیق ۱۳۹۳

جدول ۳- وزن‌دهی به معیارهای به کار رفته در مدل تاپسیس و وایکور با استفاده از تکنیک AHP

فاصله از نزدیکترین شهر	فاصله از مرکز استان	توجه جاذبه ها	ماههای گردشگری	بازارهای اصلی هدف	مهم‌ترین جاذبه گردشگری منطقه	تجهیزات ورزشی - تفریحی در منطقه	تسهیلات خدماتی در نزدیکترین شهر	تسهیلات اقامتی - پذیرایی در خود منطقه	تسهیلات اقامتی - پذیرایی در نزدیکترین شهر	زیربنای اولیه منطقه	منابع تامین آب	تنوع پوشش گیاهی منطقه	وضعیت توپوگرافی منطقه	موقعیت اقلیمی منطقه	کیفیت راه دسترسی	وضعیت دسترسی ها	شاخص ها
-/۰.۶	-/۰.۱۵	-/۰.۱۷	-/۰.۱۶	-/۰.۱۲	-/۰.۱۸	-/۰.۱۶	-/۰.۱۹	-/۰.۰۸	-/۰.۱۶	-/۰.۱۶	-/۰.۱۵	-/۰.۱۳	-/۰.۱۴	-/۰.۱۵	-/۰.۱۷	-/۰.۱۸	وزن

مأخذ: یافته‌های تحقیق ۱۳۹۳

جدول ۵- اولویت‌بندی نهایی جاذبه‌های گردشگری استان کردستان بر اساس مدل تاپسیس

رتبه تاپسیس	Di-	Di+	ClI+	رتبه تاپسیس	منطقه نمونه گردشگری	Di-	Di+	ClI+	رتبه تاپسیس
۴	۰/۰۳۵	۰/۰۱۸	۰/۰۵۲	۱۰	اورمان	۰/۰۵۵	۰/۰۱۸	۰/۰۵۲	۴
۱۸	۰/۰۱۶	۰/۰۴۳	۰/۰۳۲	۲۰	منطقه حفاظت شد بیجار	۰/۰۲۵	۰/۰۴۳	۰/۰۳۲	۱۸
۹	۰/۰۳۵	۰/۰۲۱	۰/۰۵۹	۱۱	غار باستانی کرفتو	۰/۰۰۴	۰/۰۲۱	۰/۰۵۹	۹
۳	۰/۰۵۳	۰/۰۱۵	۰/۰۷۷	۷	روستای ارومان تخت	۰/۰۵۳	۰/۰۱۵	۰/۰۷۷	۳
۱۳	۰/۰۵۲	۰/۰۲۶	۰/۰۴۶	۸	قلعه باستانی قیمچقان	۰/۰۲۶	۰/۰۲۶	۰/۰۴۶	۱۳
۱۶	۰/۰۵۹	۰/۰۲۲	۰/۰۳۲	۱	منطقه چهل چشمه	۰/۰۲۶	۰/۰۲۲	۰/۰۳۲	۱۶
۱۵	۰/۰۵۳	۰/۰۲۱	۰/۰۳۸	۶	قرآن نگل	۰/۰۲۷	۰/۰۲۱	۰/۰۳۸	۱۵
۲	۰/۰۲۶	۰/۰۰۱	۰/۰۸۱	۱۹	مجموعه پارک تفریحی آبدار	۰/۰۵۸	۰/۰۰۱	۰/۰۸۱	۲
۱۲	۰/۰۵۴	۰/۰۲۶	۰/۰۴۸	۵	عمارت خسروآباد	۰/۰۲۴	۰/۰۲۶	۰/۰۴۸	۱۲
۱۷	۰/۰۳۳	۰/۰۴۳	۰/۰۳۷	۱۴	منطقه سارال	۰/۰۲۶	۰/۰۴۳	۰/۰۳۷	۱۷

منبع: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۳

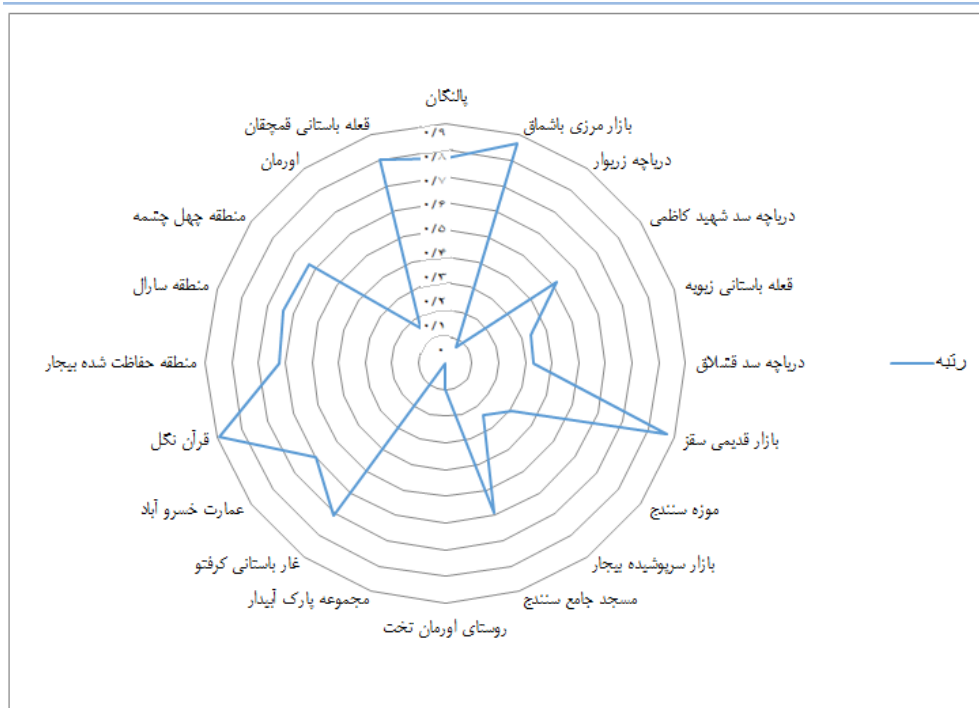
جدول ۶- اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری استان کردستان با مدل ویکور

رتبه ویکور	مقدار ویکور	مناطق نمونه گردشگری	رتبه ویکور	مقدار ویکور	مناطق نمونه گردشگری
۳	۰/۱۰۳	روستای اورمان تخت	۱۶	۰/۰۷۷	پالنگان
۱	۰/۰۰۷	مجموعه پارک آبدار	۱۸	۰/۰۸۶	بازار مرزی باشماق
۱۵	۰/۰۷۱	غار باستانی کرفتو	۲	۰/۰۷۱	دریاچه زریوار
۱۱	۰/۰۶۰	عمارت خسروآباد	۹	۰/۰۵۱	دریاچه سد شهید کاظمی
۲۰	۰/۰۹۳	قرآن نگل	۸	۰/۰۳۳	قلعه باستانی زیویه
۱۲	۰/۰۶۲	منطقه حفاظت شده بیجار	۷	۰/۰۳۳	دریاچه سد قشلاق
۱۴	۰/۰۴۰	منطقه سارال	۱۹	۰/۰۸۷	بازار قدیمی سقز
۱۳	۰/۰۶۳	منطقه چهل چشمه	۶	۰/۰۳۱	موزه سنندج
۴	۰/۰۱۶	اورمان	۵	۰/۰۲۴	بازار سرپوشیده بیجار
۱۷	۰/۰۸۰	قلعه باستانی قیمچقان	۱۰	۰/۰۵۹	مسجد جامع سنندج

مأخذ: یافته‌های تحقیق ۱۳۹۳

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

گردشگری به‌عنوان صنعتی نوپا در سال‌های اخیر تأثیرات زیادی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان داشته است. ایجاد اشتغال، ارزآوری، تعادل منطقه‌ای، کمک به صلح جهانی، کمک به سرمایه‌گذاری در میراث فرهنگی، بهسازی محیط، کمک به بهسازی زیستگاه‌های حیات وحش، توسعه نواحی دارای جاذبه‌های گردشگری و جلوگیری از برون کوچی جمعیت و مانند آن، از جمله مزایای این صنعت بوده است. به عبارت دیگر، گردشگری به عنوان یکی از پایه‌های اقتصاد، می‌تواند نقش مهمی در توسعه و پیشرفت مناطق به عهده داشته باشد و به‌عنوان یکی از راهبردها و عوامل توسعه در مناطق، اهمیت بسزایی دارد و اهمیت آن زمانی است که بتواند در توسعه پایدار به تنظیم روابط بین سه عنصر جامعه میزبان (ساکنین محلی)، نواحی طبیعی (مکان گردشگری) و توریست‌ها (گردشگران) بپردازد که این خود از اثرات گردشگری است. این صنعت در چارچوب طرح‌های آمایشی اعم از ملی، منطقه‌ای و محلی یکی از ابزارها و مؤلفه‌های مهم توسعه و محرومیت زدائی به شمار می‌رود که مهم‌ترین عوامل عمران

شکل ۳- رتبه‌بندی جاذبه‌های گردشگری در محدوده مورد مطالعه

در این فرایند انتقال دانش، اطلاعات، پول و غیره در کنار سرمایه‌گذاری‌های دولت در قالب ارائه خدمات زیرساختی و نیز سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی و خصوصی در شکل تسهیلات اقامتی- پذیرایی، خدمات گردشگری و غیره منجر به شکوفایی اقتصادی مناطق پیرامونی شده و در نهایت منجر به بهبود شرایط اقتصادی- اجتماعی آن‌ها می‌شود و زمینه را برای نیل به توسعه پایدار منطقه فراهم می‌سازد. به‌طوری که امیر حاجی‌لو و همکاران (۱۳۹۲) در مطالعه خود با عنوان "ارزیابی و اولویت‌بندی اثرات گردشگری در سطح ملی با استفاده از تکنیک تاپسیس" به این نتایج رسیدند که بین پیامدهای گردشگری بیشترین آثار مثبت مربوط به ابعاد اقتصادی و اجتماعی و کم‌ترین پیامدها مربوط به اثرات محیطی می‌باشد. هم‌چنین رحیمی و رنجبر (۱۳۹۱)، در تحقیق خود با عنوان "ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های اکوتوریسم (روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال و بختیاری)، ضمن بررسی نظریه‌های مختلف، به این نتیجه رسیدند که روستاهای ده چشمه، هوره و آتشگاه به ترتیب از شرایط بهتری به منظور سرمایه‌گذاری برخوردار هستند و به ترتیب اولویت ۱ تا ۳ را به خود اختصاص داده و سایر روستاها در اولویت‌های بعدی قرار دارند که در این میان روستای دزک اولویت آخر (اولویت ۱۲) را به خود اختصاص داده است. عینالی و همکاران (۱۳۸۷)، در مطالعه خود با عنوان "اولویت‌بندی مناطق نمونه گردشگری استان زنجان در راستای توسعه منطقه‌ای" به این نتیجه رسیدند که مناطق نمونه گردشگری گنبدسلطانیه، غارکنله‌خور، سد کینه‌ورس، پنجه‌علی و سد تهم به ترتیب دارای

بالاترین سطوح برخورداری از معیارهای مورد نظر برای جذب سرمایه‌گذاری در منطقه مورد مطالعه بوده است. بنابراین این تحقیق با پژوهش حاضر همسویی خاصی دارد. لذا به منظور اولویت‌بندی مناطق نمونه گردشگری مطالعه حاضر انجام شد و در نهایت مشخص گردید با استفاده از تکنیک وایکور مناطق نمونه گردشگری مجموعه پارک تفریحی آیدار، دریاچه زریوار، روستای اورمان تخت هر کدام با ضریب $۰/۰۰۷$ ، $۰/۰۷۱$ و $۰/۱۰۳$ و رتبه‌ی ۱، ۲ و ۳ و از سوی دیگر، با استفاده از مدل تاپسیس مناطق نمونه گردشگری دریاچه زریوار، مجموعه پارک تفریحی آیدار و روستای اورمان تخت هر کدام با ضریب $۰/۸۷۲$ ، $۰/۸۵۱$ و $۰/۷۷$ و با رتبه ۱، ۲ و ۳ به ترتیب دارای بالاترین سطوح برخورداری از معیارهای مورد نظر بوده‌اند که از دلایل انتخاب این جاذبه‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: از یک سو به دلیل دارا بودن امکانات بیشتر و نزدیک بودن به مرکز شهر، جذب سرمایه‌های خصوصی، تبلیغ رسانه‌های استان در مورد جاذبه‌ها، دسترسی به خدمات و تسهیلات بهداشتی و زیربنایی، نسبت به دیگر جاذبه‌ها را دارا بوده است و از سوی دیگر به دلیل دسترسی به جاذبه‌ها و داشتن آب و هوای مساعد و طبیعت بکر توانسته است هر ساله زمینه گردشگران فراوانی در سطح کشور را به خود جذب کند. همچنین بر این اساس در این استان باید مناطقی که از نزدیکی نسبی کمتری به وضعیت ایده‌آل برخوردارند را تقویت و مناطقی که رتبه بالاتری دارند را برای واگذاری به سرمایه‌گذاران آماده کرد؛ چون واگذاری مناطق با رتبه پایین به سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری توسط سرمایه‌گذاران در داخل این مناطق، توجیه اقتصادی نداشته و باعث اتلاف منابع و عدم تحقق اهداف خواهد شد. از سوی دیگر برنامه‌ریزان گردشگری استان با به‌کارگیری روش‌های کمی، هم‌چون روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی، می‌توانند قابلیت اطمینان تصمیم‌گیری را افزایش دهند. نکته قابل ذکر این است که، این مقاله به ترکیب دو مدل تاپسیس و وایکور پرداخته است که برای دستیابی به تصمیمات کارآتر، ضعف هر یک با نقاط قوت دیگری جبران می‌شود و بهتر می‌توان در راستای سرمایه‌گذاری در مناطق مورد مطالعه قدم برداشت.

صنعت گردشگری را به عنوان یک سیاست و راهبرد ملی، باید توسعه داد: ترغیب افراد به ایرانگردی با تبلیغات مناسب، اعطای تسهیلات و ایجاد صندوق‌های گردشگری توسط سازمان‌های مرتبط که به توسعه صنعت گردشگری ایران می‌انجامد و کردستان از آن بی‌بهره نخواهد ماند توزیع یکسان زیرساخت‌های گردشگری در سطح شهرستان‌های استان کردستان و ایجاد تعادل منطقه‌ای در این زمینه؛

۱- گردشگری به‌عنوان شاخصی برای توسعه در منطقه مورد مطالعه، می‌تواند راهبردی در جهت شناخت استعداد و توانمندی‌های استان و گسترش خردمندان برای جاذبه‌ها که باید از استانداردهای ویژه توسعه گردشگری بهره‌مند باشند رونق پیدا کند.

۲- ارتقای کیفیت زیرساخت‌های موجود برای افزایش رضایت گردشگران و جذب بیشتر گردشگر در مناطق نمونه گردشگری

۳- توجه ارگان‌های محلی و خصوصی برای سرمایه‌گذاری در جاذبه‌های گردشگری مناطق پارک تفریحی آیدار، دریاچه زریوار، روستای اورمان تخت

۴- انتقال سرمایه و پول در مقیاس‌های محلی و منطقه‌ای، در جاذبه‌های گردشگری به‌خصوص جاذبه‌های که پتانسیل خوبی برای سرمایه‌گذاری دارند مانند پارک تفریحی آبدار، دریاچه زریوار، روستای اورمان‌تخت

۵- استفاده از توان‌های طبیعی در جهت رونق گردشگری و ورود گردشگران به این جاذبه‌ها

منابع

ابراهیم زاده، ع. و آقاسی زاده، ع. ۱۳۸۸. تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از مدل راهبردی سوت، مطالعه و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۱(۱): ۱۰۷-۱۲۸.

امیر حاجلو، ا.، تولایی، س.، زنگانه، ا. و زنگانه، ا. ۱۳۹۲. ارزیابی و اولویت‌بندی اثرات گردشگری در سطح ملی با استفاده از تکنیک Topsis، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۳(۱۰): ۲۶-۱۵.

برقی، ح. و قنبری، ی. ۱۳۸۸. نقش صنعت گردشگری در توسعه و احیای صنایع دستی در استان اصفهان، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی صنایع دستی و ارتباط با صنعت توریسم، ۲۹ و ۳۰ مهر، دانشگاه اصفهان.

تولایی، س. ۱۳۸۵. مروری بر صنعت گردشگری، چاپ اول، نشر دانشگاه تربیت معلم، تهران، ۲۳۲ ص.

حیدری، ر.، صفر پور، م.، آذری، ک. ۱۳۹۲. بررسی و تحلیل الگوی رفتاری گردشگران در دسترسی به جاذبه‌های شهری با استفاده از GIS مطالعه موردی: شهر شیراز، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۴(۱۲): ۲۲-۱.

رحیمی، د. و رنجبر دستنانی، م. ۱۳۹۱. ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های اکوتوریسم روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۴(۱۴): ۱۵۰-۱۳۱.

رضوانی، م. ر. ۱۳۷۶. توسعه گردشگری روستایی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۴۰۰ ص.

رکن‌الدین افتخاری، ع. و پورطاهری، م. و آقا محمدی، م. ۱۳۹۰. نقش مناطق نمونه گردشگری در توسعه مناطق عشایری (مطالعه موردی: منطقه نمونه گردشگری الوند شهرستان همدان)، مجله گردشگری و توسعه، ۱(۱): ۷۵-۵۹.

زنگی آبادی، ع.، پورعیدی وند، ل.، حیدری پور، ا. و مصلحی، م. ۱۳۹۱. تحلیل فضایی شاخص‌های توسعه گردشگری با استفاده از مدل TOPSIST مطالعه موردی: شهرستان‌های استان اصفهان، مجله‌ی جغرافیا و توسعه شهری، ۱(۱): ۷۳-۵۱.

زیاری، ک. ۱۳۸۵. اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، انتشارات دانشگاه یزد، چاپ چهارم، ۲۲۴ ص.

سازمان برنامه و بودجه. ۱۳۷۱. صنعت جهانگردی در ایران، انتشارات سازمان برنامه و بودجه.

شریف زاده، ا. و راد نژاد، ه. ۱۳۸۷. توسعه پایدار و گردشگری روستایی، ماهنامه اقتصاد جهاد، خرداد و تیر ماه، ۲۵۰ و ۲۵۱: ۴۱-۶۱.

شمس، ش. ر.، حسینی، ا. ح. و خورشیدیان، ر. ۱۳۹۵. تحلیل و ارزیابی کاربرد روش تحلیل سلسله مراتبی فازی در اولویت‌بندی سناریوهای توسعه گردشگری روستایی، مطالعه موردی: استان مازندران، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، ۵(۱۸): ۱۷۸-۱۵۸.

صدر موسوی، م. و دخیلی کهنمویی، ج. ۱۳۸۳. درآمد بر برنامه‌ریزی تفریح‌گاه‌های توریستی، نشریه دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه تبریز، ۱۷: ۹۲-۱۰۰.

صرافی، م. ۱۳۷۹. مبانی برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای، دفتر آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۲۰۲ ص.

طاهرخانی، م. ۱۳۸۹. کاربرد تکنیک TOPSIS در اولویت‌بندی مکانی استقرار صنایع تبدیلی کشاورزی در مناطق روستایی، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، ۶(۳): ۷۳-۵۹.

طیبه، س. ک.، بابکی، ر. و جباری، ا. ۱۳۸۶. بررسی رابطه توسعه گردشگری و رشد اقتصادی در ایران، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی ویژه اقتصاد، ۷(۲۶): ۸۳-۱۱۰.

عینالی، ج.، رومیانی، ا. و اسکندری شهرکی، ز. ۱۳۹۵. تحلیل اثرگذاری جاذبه‌های گردشگری استان لرستان و اولویت‌بندی آنها در راستای سرمایه‌گذاری و توسعه منطقه‌ای، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۶(۲۳): ۷۴-۵۹.

فنی، ز.، علیزاده طولی، م. و زحمتکش، ز. ۱۳۹۳. تأثیرات گردشگری بر توسعه پایدار شهری از نظر ساکنان، مطالعه موردی، جزیره قشم، فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری، ۹(۲۸): ۷۲-۳۹.

قادری، ا. ۱۳۸۲. نقش گردشگری در توسعه پایدار، رساله دکتری، گروه جغرافیا، دانشگاه تربیت مدرس.

قالیباف، م. ب. و شعبانی فرد، م. ۱۳۹۰. ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری براساس مدل‌های تصمیم‌گیری چند متغیره، مطالعه موردی: شهر سنندج، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۶(۱۰۱): ۴۲-۶۸.

قلیج‌خانی، ب. و احمدی، ع. ۱۳۹۵. اولویت‌بندی و سطح‌بندی استراحتگاه‌های گردشگری بین‌راهی، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۱(۳۳): ۱۲۶-۱۰۵.

کاظمی، م.، اسماعیلی، م. ر. و بیگی فیروزی، ا. ی. ۱۳۹۱. تدوین و اولویت‌بندی استراتژی‌های مناسب توسعه گردشگری پایدار (مطالعه موردی: استان لرستان)، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری، ۷(۱۹): ۶۹-۸۹.

کریمی دهکردی، م.، کلانتری، خ. و خراسانی، م.ا. ۱۳۹۵. واکاوی کیفی مشکلات گردشگری روستایی در استان چهارمحال و بختیازی با استفاده از نظریه مبنایی با تأکید بر روستایی دیمه شهرستان کوهرنگ، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، ۵(۱۹): ۱۶۸-۱۷۵.

کلانتری، خ. ۱۳۸۰. برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای: تئوری‌ها و تکنیک‌ها، انتشارات خوشبین و انوار دانش، ۲۸۸ ص.

نوری، غ. ر.، فتوحی، ص. و تقی‌زاده، ز. ۱۳۹۱. اولویت‌بندی قطب‌های گردشگری استان کرمانشاه براساس پتانسیل مناطق نمونه‌ی گردشگری با استفاده از روش تصمیم‌گیری چند معیاره‌ی تاپسیس، جغرافیا و پایداری محیط، ۴: ۷۵-۹۴.

Atelievic, J. 2007. Small, Tourism Firms and Management Practices in New Zealand: The center stage Macro Region, *Tourism Management*, 28 (1): 307-316.

Baicich, P., Butcher, G. and Green, P. 1999. Trends and Issues in Birding. In *Outdoor Recreation in American Life: A National Assessment of Demand and Supply Trends*, H. Cordell, ed., Champaign: Sagamore, 242-245.

Hall, P. and Stephan, F. 1994. *Witt and Luie Management Handbook*, Second Edition.

Hwang, C. L. and Yoon, K.S. 1981. "Multiple attribute decision making: methods and applications", New York, Springer.

Moreno, A. and Amelung, B. 2009. Climate Change and Tourism Comfort on Europe's Beaches in Summer: A Reassessment, *Coastal Management*, 37(6):550-568.

Okech, R., haghiri, M. and george, B. 2012. rural tourism as a sustainable development alternative: an analysis with special reference to luanda, kenya, special issue: sustainability, tourism & environment in the shift of a millennium: a peripheral view. *Cultur*, ano 06 - n° 03 - ago/2012. www.uesc.br/revistas/culturaeturismo licença copyleft: atribuição-uso não comercial-vedada a criação de obras derivadas.

Pigram, J. J. and Wahab, S. 2004. *Tourism, Development and Growth: The challenge of sustainability*, Edited by Wahab. Salah and John J. Pigram Routledge. Digital Printing, 2004. Routledge, *Business & Economics* - 302 pages..

Rosentraub M. S. and Joo, M. 2009. Tourism and economic development: Which investments produce gains for regions? *Tourism Management*, 30(2): 759-770.

Rossana, G. 2007. *Tourism and the City: Opportunity for Regeneration*.

Telfer, D. and Sharpley, R. 2008. *Tourism and Development in the Developing World*, Routledge, New York.

UNWTO. 2008. *World Tourism Barometer*, Madrid: United Nations WorldTourism Organization World Tourism Organization. Madrid, Spain, Available at: <http://www.unwto.org>, Visited: 2016. 3.17.

UNWTO. 2011. Tourism Highlights 2007 Edition, Available at: [http:// www.unwto.org](http://www.unwto.org),
Visited: 2016. 3.16.

World Tourism Organization. 2006. Tourism 2020 Vision. Wto Publication Unit , World
Tourism Organization, Madrid, Spain.

Identification and prioritization of tourist attractions in the direction of regional expansion (Case study: Province Kurdistan)

Jamshid Einali¹, Ahmad romyani^{2*} and asiye Esmaili²

Submitted: 1 June, 2016

Accepted: 11 June, 2017

Abstract

Today, tourism is an activity is one of the high income activities in the world that has economic, social and cultural development values and it can play an important role in the development of underdeveloped regions. The purpose of this study is the prioritization of tourist areas of Kurdistan. The study seeks to answer which of the tourist attraction regions have better conditions for direct investment and development. The type of this research study is applied descriptive analytical method of research, and library and field study methods (observation, interviews, and questionnaires) were used for collecting data. In order to analyze data VIKOR and TOPSIS models were used. The results using TOPSIS indicate that the samples areas for tourism such as the Abider, Zarivar Lake, Village Oraman Takht amusement park each have a coefficient of 0.007, 0.071, and .103 and with rank of 1, 2 and 3 and the other samples tourism areas Zarivar Lake, Abider tourism area, and Village Oraman Takht amusement park each with a coefficient of 0.872, 0.851 and 0.77 and with rank 1, 2 and 3 respectively.

Keywords: Economic investment, economic development, VIKOR and TOPSIS models, the Kurdistan Province.

1 - Assistant Professor of Geography and Rural Planning, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

2 - PH.D. student in Department of Geography and Rural Planning, University ferowski of, Mashhad , Mashhad ,Iran
(*-Corresponding author E-mail: aromyani@gmail.com)